

PVDA

RAPPORT 'POLITIEK VAN WAARDE'

Vastgesteld door het Congres op 17 en 18 januari 2015

Woord vooraf

Op het partijcongres van 2012 werd de resolutie Nieuwe Wegen aangenomen. Deze resolutie gaat over het functioneren van de publieke sector. Bij een andere visie op de publieke sector hoort ook een andere politieke stijl en een andere opvatting over de taak van de politiek. Om die nieuwe vorm van politiek uit te werken en zo te breken met het gevoel van machteloosheid van politici en burgers, besloot het Partijbestuur de commissie Einde aan de machteloze politiek in te stellen.

Begin 2013 is Jan Hamming tot voorzitter gekozen. De commissie bestaat verder uit: Martijn van Dam, Mary Fiers, Femke van Drooge, Jaap Kuin, Bert Otten en Monique Wijlhuizen (secretaris). Verder is Jacqueline Kalk, namens het Centrum voor Lokaal Bestuur bij veel gesprekken geweest en heeft Pieter Hilhorst meegedacht.

De opdracht aan de commissie is: Hoe kan er een eind worden gemaakt aan het machteloze gevoel? Hoe zorgen we voor meer zeggenschap van burgers, voor een gevoel van mede-eigenaarschap? Hoe zorgen we ervoor dat instituties (weer) dienstbaar zijn aan de mensen die erop zijn aangewezen, opdat zij het heft in eigen hand kunnen nemen? In het rapport Politiek van waarde worden twee conclusies getrokken:

1. De waarden moeten leidend zijn in het politieke handelen, anders zijn ze waardeloos
2. De middelen die worden ingezet om de idealen te verwezenlijken moeten passen bij de idealen

Uit deze uitgangspunten volgen tot slot acht opdrachten aan de partij. Met het uitvoerbaar maken van deze opdrachten kan een eind worden gemaakt aan het gevoel van machteloosheid, wordt de zeggenschap van burgers vergroot en kan een nieuw bondgenootschap ontstaan tussen de sociale veerkracht van mensen en publieke instellingen.

Inleiding

Tijdens een campagnebijeenkomst voor de presidentsverkiezingen van Adlai Stevenson, die het opnam tegen Dwight Eisenhower, riep een vrouw uit het publiek: “Ieder weldenkend mens zal op u stemmen.” Waarop Stevenson antwoordde: “Dat is niet genoeg. Ik heb een meerderheid nodig.”

Deze anekdote wordt geciteerd in het prachtige boek ‘The Political Brain’ van Drew Westen. Westen stelt dat linkse mensen vaak te rationeel zijn en niet begrijpen dat emoties bepalend zijn voor de politieke keuzes van kiezers. Hij roept links op om het emotionele appèl in de waarden te benadrukken. Dat kan ook makkelijk. Een pleidooi voor een bestaansminimum is emotioneel. Het betekent dat we willen dat iedereen voldoende inkomen heeft om een bestaan op te bouwen, om een relatie te hebben, om een goede vader of moeder te kunnen zijn voor de kinderen. Het streven naar Goed Werk is emotioneel. Het betekent dat mensen geen nummer zijn op hun werk. Dat ze niet worden vernederd. Dat niemand in de samenleving aan de kant wordt gezet. Het is een pleidooi voor een samenleving waarin mensen waardering krijgen voor hun vakmanschap. Verheffing is emotioneel. Het betekent dat waar je ook woont, waar je ouders ook geboren zijn, je de kans krijgt om het beste uit jezelf te halen. Wie is er tegen deze eerlijke verdeling van hoop en dus van levenskansen? Binding is emotioneel. Het betekent dat we geen samenleving willen waar het ieder voor zich is. We willen een maatschappij waar mensen zich geborgen weten. Een samenleving waar mensen elkaar niet als vijanden of als concurrenten zien, maar als burens, collega’s en vrienden. Een samenleving waar mensen sneller geneigd zijn om iets voor een ander te doen, omdat ze weten dat zij ook op anderen kunnen rekenen. Een appèl doen op de emotionele waarden van links mag nooit een gemakkelijk gebaar zijn. Het vergt ook dat deze waarden worden getoond in de praktijk. Dat vergt veel van sociaal-democratische politici en van de Partij van de Arbeid. In de klassieke verhouding tussen idealen en daden hebben mensen eerst een ideaal en vloeien

daden daar uit voort, maar in de praktijk is het vaak andersom. Mensen handelen eerst en door de daad ontbolstert het ideaal. Het hart volgt de hand. Hoe meer onze daden getuigen van idealisme, hoe robuuster ons idealisme wordt.

Voor sociaaldemocraten voelt het als een verlies wanneer 80% van de Marokkaanse, Surinaamse en Antilliaanse Amsterdammers niet gaan stemmen. Een even groot verlies is het gebrek aan vertrouwen van laagopgeleiden in het geloof dat de politiek nog iets voor ze kan betekenen. Juist door niet alleen in campagnetijd, maar de hele tijd door te laten zien wat je waard bent en dan niet alleen in alle politieke lagen, maar ook in de buurt, op de werkvloer en binnen maatschappelijke organisaties, kunnen veel meer mensen bij de politiek worden betrokken en door politici worden geïnspireerd. Als dit de leidraad is voor sociaaldemocraten en voor de Partij van de Arbeid dan zouden we in een variatie op de anekdote met Stevenson kunnen zeggen: alle mensen met een sociaal gevoel zullen links stemmen. En kiezers met een sociaal gevoel vormen, in tegenstelling tot misschien de weldenkende mensen, wel een meerderheid.

Er bestaat zoals de SPD dat noemt een Solidarische Mehrheit, een solidaire meerderheid. Maar het mobiliseren van die solidaire meerderheid gaat niet vanzelf. Daarvoor moet aan twee voorwaarden worden voldaan.

1. De waarden moeten leidend zijn anders zijn ze waardeloos
2. De middelen die worden ingezet om de idealen te verwezenlijken moeten passen bij de idealen

1. De waarden moeten leidend zijn, anders zijn ze waardeloos

De afgelopen tijd is het aantal mensen dat in 'onzekere' banen werkt alleen maar toegenomen. Thuiszorgmedewerkers zijn voor de keuze gesteld om ontslag te nemen of een kwart van hun inkomen in te leveren. Dat was een direct gevolg van aanbestedingen waarin alleen maar naar de prijs werd gekeken. De mooie woorden over bestaanszekerheid en goed werk zullen voor hen hol klinken. Het aantal mensen dat een baan krijgt met een vast contract is drastisch gedaald. Jongeren springen van klus naar klus. Steeds meer mensen werken als zzp'er en hebben geen vangnet als ze door ziekte worden gedwongen hun werkzaamheden (tijdelijk) neer te leggen. De arbeidsmarkt flexibiliseert in hoog tempo. Wat betekent het ideaal van bestaanszekerheid voor iedereen als mensen vanwege de kosten (verhoging van het eigen risico) ervoor kiezen om medische behandelingen niet te ondergaan? Als het moeilijk is om je gelijk te halen bij de rechter omdat de toegang tot het recht steeds meer wordt afgesloten?

De waarden beloven een mate van sociale bescherming, maar in de praktijk staat die sociale bescherming onder druk. Dat gebeurt deels omdat er geen antwoord bestaat op nieuwe sociale risico's (zoals de flexibilisering van de arbeidsmarkt) en deels omdat de sociale bescherming wordt verminderd om de collectieve regelingen betaalbaar te houden. Het effect is dat de waarden beloven dat iedereen zich geborgen voelt, maar dat in de praktijk vooral de lager opgeleiden, de globaliseringsverliezers, het gevoel hebben er alleen voor te staan. De winnaars van de globalisering hebben ook het idee dat ze er alleen voor staan, maar hebben het volste vertrouwen dat ze het lot in eigen hand hebben. Hun zelfvertrouwen leidt tot een afname van solidariteit als ze die eigen strijdbaarheid als norm opleggen aan anderen. Sociaaldemocraten moeten de flexibilisering op de arbeidsmarkt niet beschouwen als een natuurkracht waar niks aan kan worden gedaan. Lodewijk Asscher legt zich terecht niet neer bij de toenemende flexibilisering van de arbeidsmarkt. Als we niks doen is in 2020 één op de drie banen een flexbaan of werk voor zelfstandige professionals. Dat is de reden waarom Lodewijk Asscher zich tegen wegwerparbeid keert. Hij wil dat zelfstandigen ook een

pensioen kunnen opbouwen en een huis kunnen kopen. Namens de PvdA laat hij zich niet leiden door de praktijk of de status quo, maar door het ideaal van bestaanszekerheid.

Opdracht 1: maak de waarden leidend voor het politieke handelen

Begin het verhaal altijd met het waarom, niet met het hoe.

Compromissen horen bij de politiek. Wie geen compromis wil sluiten, veroordeelt zich met zijn eigen gelijk tot de marge. Maar het sluiten van compromissen moet altijd gepaard gaan met zicht op onze belangrijkste waarden. De PvdA is een vooruitgangspartij. De partij streeft naar een eerlijker samenleving. Een samenleving waarin de waarden bestaanszekerheid, goed werk en een eerlijke verdeling van hoop en levenskansen zijn verankerd. Een samenleving waarin het niet ieder voor zich is, maar waarin mensen zich geborgen weten. Dat betekent dat de partij zijn stellingnames altijd moet kunnen verdedigen in termen van die waarden. De politiek van kleine marges moet altijd gepaard gaan met een politiek van grote idealen. Anders raakt het idealisme bedolven onder de compromissen. Anders is ook nooit duidelijk welke compromissen niet meer te verzoenen zijn met dat idealisme.

Voorbeeld: Sociaal Leenstelsel

Ons ideaal is een eerlijke verdeling van hoop en levenskansen. Onderwijs is de koninklijke manier om levenskansen te vergroten. Wij willen daarom het beste onderwijs. En daarom steken we liever geld in het verbeteren van het onderwijs dan in de inkomensondersteuning van studenten. Tegelijkertijd garanderen we met het sociale leenstelsel de toegankelijkheid van het onderwijs.

Opdracht 2: ga de ideeënstrijd aan en wees waakzaam voor averechtse effecten

In veel publieke discussies is een neoliberale filosofie dominant. Het hameren op eigen verantwoordelijkheid wordt gebruikt om solidariteit te reduceren tot een privé-zaak: “Als jij zo nodig solidair wil zijn, doe dat dan met je eigen geld en dwing mij niet om mee te betalen.” De mogelijkheid om samen te bepalen in wat voor samenleving we wonen wordt zo stelselmatig ondermijnd. Sociaaldemocraten moeten zich stelselmatig keren tegen deze privatisering van mazzel en pech. Het is een fundamentele ideeënstrijd die sociaaldemocraten niet defensief, maar offensief moeten voeren. Samenlevingen met een grotere ongelijkheid scoren op vrijwel alle indicatoren van sociaal welzijn slechter dan meer egalitaire samenlevingen. Mensen leven korter, de kindersterfte is hoger, de criminaliteit is hoger, het sociale vertrouwen is lager en ga zo maar door. Een solidaire samenleving is niet alleen voor mensen met een kwetsbare maatschappelijke positie aantrekkelijk, maar voor iedereen. Bij deze ideeënstrijd dienen sociaaldemocraten de averechtse effecten van beleid scherp in het oog te houden. De aanval op linkse idealen richt zich immers vaak niet op het ideaal zelf, maar op de mogelijk aanwezige averechtse effecten ervan. Zo is er een economisch verhaal dat zegt dat sociale bescherming ten koste gaat van economische groei. Het leidt uiteindelijk tot een verdeling van de armoede. Het leidt tot minder banen en daarmee tot meer armoede. Er is een sociaal-psychologisch verhaal dat zegt dat succes de eigen verdienste is en falen de eigen schuld. Sociale bescherming nodigt uit tot een slachtoffercultuur. Het sluit mensen op in afhankelijkheid. Er is een sociologisch verhaal dat stelt dat het streven naar binding juist heeft geleid tot uitsluiting van andere groepen. Van dit sociologische verhaal zijn verschillende varianten. Eén variant gaat over insiders en outsiders op de arbeidsmarkt. Een ander verhaal gaat over onderwijs. Door alle aandacht voor zwakke leerlingen, is er geen plek meer voor excellente leerlingen. Een andere variant gaat over de multiculturele samenleving. Door te

buigen voor nieuwkomers is er juist segregatie ontstaan. Door het knuffelen van allochtonen, voelen autochtonen zich achtergesteld. Er is neerwaartse jaloezie ontstaan.

Vroeger waren mensen jaloers op mensen die het beter hadden, nu zijn ze jaloers op mensen die het slechter hebben maar die, in hun ogen, teveel worden verwend. Sociaaldemocraten moeten deze kritiek niet uit de weg gaan, maar er hun voordeel mee doen. Waar averechte effecten kunnen worden verminderd moet dat gebeuren, maar het bestaan van een averechts effect is geen reden om het ideaal op te geven. Er gebeuren ongelukken op de weg, maar dat is geen reden om alle snelwegen te sluiten. Het is wel een aansporing om alles op alles te zetten het aantal ongelukken terug te dringen.

Voorbeeld: Gedoogbeleid

Een averechts effect van het huidige gedoogbeleid is een omvangrijke hennepindustrie die via de achterdeur levert aan de coffeeshops. Deze constructie veroorzaakt heel veel maatschappelijke ellende. Van mensen die uit geldgebrek gaan kweken, tot afrekeningen in het milieu. Van brandschade en wateroverlast tot intimidatie van politici en rechters die optreden tegen deze criminelen. Deze drugscriminaliteit werkt ook ondermijnend voor jongeren die met leren en hard werken hogerop willen komen. Waarom je best doen als anderen makkelijk geld verdienen? Politici mogen niet wegstappen van deze misstanden en zich wijs laten maken dat deze fenomenen nou eenmaal horen bij het gedoogbeleid. Gelijke kansen voor iedereen vraagt om een zero tolerance beleid op het moment dat de grenzen worden overschreden, alleen dan kan het ideaal van gelijke kansen, het ideaal van de rechtstaat waar worden gemaakt. Ondermijning en ontwrichting van de rechtstaat betekent een ondermijning van dit ideaal.

Voorbeeld: Sociale zekerheid

Begin dit jaar dreigde een grote thuiszorginstelling uit Eindhoven (Zuidzorg) mensen te moeten ontslaan vanwege de korting op het WMO budget. In reactie hierop nodigde de wethouder alle 21 thuiszorgaanbieders uit voor een gesprek en dat resulteerde in de afspraak om de korting op het budget in de pas te laten lopen met het natuurlijke verloop. Op die manier kon voorkomen worden dat 400 medewerkers gedwongen werden tot ontslag.

Opdracht 3: reken af met machteloosheid van eigen makelij

Deze korte beschouwing laat zien dat voor het binden van de solidaire meerheid meer nodig is dan het formuleren van waarden. Het vergt een scherp oog voor waar die waarden geschonden worden, welke instrumenten ingezet worden om die waarden vorm te geven en welke verhalen de relevantie van die waarden onderuithalen. Het gaat om het omzetten van die waarden in een door deze waarden gedreven politiek. Wie de waarden van bestaanszekerheid, goed werk, verheffing en binding als leidraad neemt kan nooit de status quo accepteren.

Een door waarden gedreven politiek moet allereerst afrekenen met een machteloosheid van eigen makelij. Wanneer politici geloven dat ze ergens niet over gaan, of als ze geloven dat dingen nu eenmaal zo gaan, of dat internationale ontwikkelingen ons geen kans bieden het anders te doen, dan is er sprake van machteloosheid van eigen makelij. De afgelopen jaren is te lijdzaam toegezien hoe de arbeidsmarkt veranderde. Voor de mensen aan de onderkant van de arbeidsmarkt heeft dat geleid tot werkloosheid en tot wegwerpbanen. De machteloosheid van eigen makelij is vooral vals omdat die uitholling van werk vaak het gevolg is van politieke besluiten. De uitholling van het werk van thuiszorgmedewerkers is een direct gevolg van het type aanbestedingen waarvoor gemeenten hebben gekozen. De ondermijning van de

beroepstrots van veel professionals in de publieke sector hangt samen met de opkomst van het New Public Management. De grote werkloosheid hangt samen met een belastingstelsel dat arbeid zwaar belast en met een politieke keuze om de bestrijding van werkloosheid volledig te richten op het re-integreren van werklozen en niet op het scheppen van meer werk.

Opdracht 4: buig niet voor de tijdgeest, buig de tijdgeest om

De grootste veranderkracht in de samenleving schuilt in de kracht van ideeën. Het zijn denkbeelden die bepalen wat we zien als onveranderbaar en wat we zien als veranderbaar. In deze ideeënstrijd stelt de PvdA zich teveel op als een tactische partij waarbij de vraag wat is optimaal haalbaar gegeven de omstandigheden leidend is. De PvdA moet zich ontwikkelen tot een strategische partij. Het is zaak de omstandigheden niet te accepteren, maar te veranderen. In een lange termijnperspectief is de kwaliteit van arbeid een voorwaarde om langer te kunnen doorwerken. Sociale politiek is dan ook economisch rendabele politiek. Maar dat vergt wel dat we afrekenen met de huidige economische korte termijn fixatie, waarin ondermeer het aandeelhouderbelang een te grote rol speelt.

Het organiseren van actieve solidariteit vraagt dat we afrekenen met het neoliberale idee dat succes de eigen verdienste is en falen de eigen schuld. En zo zijn er nog talloze andere voorbeelden te geven van heersende ideeën die een sociale politiek bedreigen. Zonder ideeënstrijd blijven de marges smaller dan ze kunnen zijn. Realistische politiek is niet het accepteren van die smalle marges, maar het oprekken van die marges.

Voorbeeld: Someren Eind

De verzorgingshuizen uit het dorp waren verdwenen, waardoor oudere inwoners die niet meer thuis konden blijven wonen, niet langer in hun eigen vertrouwde omgeving oud konden worden. Bewoners hebben toen het initiatief genomen tot een kleinschalige woonvoorziening van 28 verpleeghuisplaatsen. Deze kleinschalige woonvoorziening kan alleen bestaan door de actieve steun van de dorpsbewoners en de lokale politiek.

In Someren wordt zo op een kleine schaal de tijdgeest omgebogen. Tegenover toenemend individualisme en schaalvergroting binnen instellingen, hebben zij een kleinschaligheid en een nieuwe gemeenschapszin tot stand gebracht.

2. De middelen die worden ingezet om de idealen te verwezenlijken moeten passen bij de idealen

Als we de waarden van de sociaaldemocratie waar willen maken, dan moeten de instellingen die deze waarden vormgeven ook gedragen worden door burgers. Dat is nu niet het geval. De instellingen van de verzorgingsstaat zijn verweesd. De mensen die erop zijn aangewezen hebben het gevoel dat hen geen recht wordt gedaan, terwijl veel mensen die er geen gebruik van maken, menen dat de instellingen zich te ruimhartig opstellen. Huurders hebben niet het idee dat de woningcorporatie van hen is. Verzekerden hebben niet het gevoel dat de zorgverzekeraars voor hen werken. Ouders die zich assertief opstellen worden door scholen niet met open armen ontvangen, maar met vijandigheid.

Op dit moment is een grote verandering van de verzorgingsstaat gaande. In de Troonrede werd gezegd dat de verzorgingsstaat plaats moet maken voor een participatiesamenleving. Passieve solidariteit moet plaats maken voor actieve solidariteit. De Partij van de Arbeid steunt het idee van actieve solidariteit, maar dan wel tegen de achtergrond van het behoud van het idee van een verzorgingsstaat. De invulling van deze enorme transformatie wordt

overgelaten aan de gemeenten. Na de decentralisatie van de jeugdzorg, de overheveling van taken uit de AWBZ, de invoering van de Participatiewet en het passend onderwijs, zijn gemeenten immers verantwoordelijk voor het leeuwendeel van de sociale sector. In gemeenten zal strijd worden gevoerd over de vraag wat voor sociale sector er op gemeentelijk niveau komt. Als het beheersen van de kosten voorop komt te staan is de kans groot dat de toegangspoorten tot instellingen alleen nog maar zwaarder worden bewaakt. In dat geval komen burgers en publieke instellingen alleen maar meer tegenover elkaar te staan. De uitdaging wordt om de decentralisaties te gebruiken om een nieuw bondgenootschap tot stand te brengen tussen de sociale veerkracht van mensen en de instellingen. Dus niet ‘zoek het zelf maar uit tot de nood te hoog is en je terecht kan bij de noodhulp van de gemeente’. Het gaat om een radicale verandering van perspectief. Een perspectief waarbij de logica van de systeemwereld plaats maakt voor de logica van de leefwereld. Een perspectief waarbij mensen het gevoel krijgen eigenaar te zijn van de instellingen die onze solidariteit vorm geven. Zo kan een nieuwe actieve vorm van solidariteit ontstaan. De verzorgingsstaat is een verzameling van instellingen die zijn opgericht om de solidariteit tussen burgers te organiseren. Het gaat hier om passieve solidariteit. Iedereen draagt via belastingen en premies bij en via een anoniem bureaucratisch systeem wordt vervolgens ondersteuning geboden. Voor de legitimiteit van passieve solidariteit is het van belang dat alleen mensen die recht hebben op een voorziening die voorziening krijgen. Misbruik ondermijnt het hele systeem. Daarnaast is er een probleem met de betaalbaarheid van de verzorgingsstaat. Dit heeft ertoe geleid dat er de afgelopen 30 jaar sprake is geweest van een permanente hervorming van de verzorgingsstaat. Daarbij zijn twee ontwikkelingen te onderscheiden. De eerste is de opkomst van de bedrijfsmatige overheid. Het streven is om overheidsinstellingen effectiever en efficiënter te laten werken. Inspiratie wordt daarbij opgedaan bij het bedrijfsleven. Het betekent dat overheidsinstellingen verantwoording moeten afleggen voor de prestaties die ze hebben behaald en dat er wordt gewerkt met key performance indicators. Deze aanpak werkt het best als er afgebakende taken zijn waarvan het resultaat makkelijk meetbaar is. Een nadeel van deze werkwijze is dat elke instelling op zijn eigen doelstelling wordt afgerekend. De bedrijfsmatige overheid werkt zo een verkokerde overheid in de hand. Het effect is dat we zijn komen te leven in een verknipte samenleving. Zoals een wijkmanager het ooit verwoordde: “Als een gezin problemen heeft, pakken we een schaar en knippen de problemen in stukjes.” Eén instelling gaat over de schulden, een ander over het schoolverzuim, een derde over de verslavingsproblemen van de vader, een vierde over de overlast in de buurt en een vijfde over de veiligheid van de kinderen. Toch weet iedereen dat deze problemen samenhangen.

Een tweede ontwikkeling is dat, om misbruik te voorkomen en de betaalbaarheid op lange termijn te garanderen, de toegangspoort tot voorzieningen beter wordt bewaakt. Zo heeft de decentralisatie van de bijstand geleid tot het invoeren van allerlei barrières voor de toegang tot de bijstand. Vaak wordt een tegenprestatie verwacht. Een onbedoeld effect van deze strengere bewaking van de toegangspoort is de entry-exit paradox: de reden waarom mensen zijn aangewezen op een voorziening is precies de reden waarom mensen de toegang tot de voorziening wordt geweigerd. Mensen die bij de schuldhulpverlening aankloppen omdat ze niet met geld kunnen omgaan, worden precies om die reden, omdat ze niet met geld kunnen omgaan, er ook weer uitgegooid.

Het effect van deze twee ontwikkelingen is dat er een enorme kloof is ontstaan tussen de systeemwereld van de overheidsbureaucratie en de leefwereld van mensen. Mensen die zijn aangewezen op de voorzieningen van de verzorgingsstaat voelen zich niet geholpen. De opdracht is om de mensen die op de instellingen van de verzorgingsstaat zijn aangewezen zeggenschap te geven over de werkwijze van de instellingen.

Voorbeeld: de Jeugdwet

In de Jeugdwet staat dat als de staat ingrijpt in een gezin, door middel van een ondertoezichtstelling of een uithuisplaatsing, het gezin eerst de kans krijgt om een familiegroepsplan te maken. Met familie, vrienden en burens kunnen ze zelf een plan maken voor de veiligheid van de kinderen. De gemeenten hebben de taak om zulke familiegroepsplannen te faciliteren. Zo kunnen burgers het heft in eigen hand nemen en kan de kloof tussen systeem- en leefwereld worden verkleind. Dit is eigen kracht zoals het bedoeld is. Een positieve prikkel in de vorm van meer vrijheid en minder overheidsbemoeienis als alternatief voor het aanbod van overheidswege beschikbaar is.

Opdracht 5: realiseer een agenda van onderop

Wie de politieke agenda bepaalt, heeft al de helft van de politieke strijd gewonnen. Op dit moment wordt de politieke agenda voor een groot deel bepaald door de problemen in het staatsbeheer. Het gaat om het begrotingstekort. Het gaat om de onbeheersbaarheid van de zorguitgaven. Het gaat om het overhevelen van taken van rijk en provincies naar gemeenten. De agenda wordt van bovenaf bepaald en niet van onderop. Bovendien is er meer oog voor de zorgen van de instituties, dan voor de zorgen van mensen. Deze politieke agenda versterkt een vereenzelving van de PvdA met de staat. Politiek lijkt zo gereduceerd tot het verzinnen en aan de man brengen van beleid. En als extra taak hoort daar misschien ook nog goede scouting van bestuurders en het voeren van goede verkiezingscampagnes bij. De veronderstelling van deze aanpak is dat als het beleid goede resultaten heeft, de kiezer de partij zal belonen. Deze strategie is om verschillende redenen zeer armoedig geworden. Als het beleid voortkomt uit een agenda van bovenaf en niet van onderop, dan is het aan de man brengen van dat beleid vooral het brengen van slecht nieuws. Het gaat dan bijvoorbeeld om de gevolgen van de bezuinigingen. De PvdA is een partij die ook in moeilijke tijden verantwoordelijkheid durft te dragen. Daarbij horen lastige keuzes, maar als er geen agendavorming van onderop is, dreigt de partij te worden gereduceerd tot die lastige keuzes. Het gaat er om, om naast het beheer van de staat, een politieke agenda van onderop op te bouwen. Het moet niet alleen gaan om de hypotheekrenteaftrek, maar vooral ook over de problemen van jongeren die vanwege flexibele contracten geen hypotheek kunnen krijgen. Het moet niet alleen gaan om controle op woningcorporaties vanwege financieel wanbeheer, maar vooral ook over betaalbaar wonen. Het moet niet alleen gaan om de beheersing van de kosten in de zorg, maar vooral ook over mensen met een beperking die door de bureaucratie het heft niet in eigen hand kunnen nemen. Het moet niet gaan over de toenemende kosten van de ouderenzorg, maar vooral ook over ouderen die niet de zorg krijgen die ze nodig hebben, maar alleen de zorg waarvoor ze een indicatie hebben weten te bemachtigen. Het moet niet alleen gaan om het beperken van de kosten van de bijstand, maar vooral ook over de kansen van jongeren op werk. Het moet niet alleen gaan om de participatiegraad en de betaalbaarheid van de AOW, maar vooral ook over mensen die van oproepcontract naar flexbaan gaan. Om mensen die veroordeeld zijn tot wegwerparbeid. Bij een partij die zijn agenda van onderop opbouwt, hoort dat nooit wordt gezegd: daar gaan we niet over. En de key performance indicators die de prestaties van de betrokken instellingen bewaken, moeten gegrond zijn op deze agenda van onderop.

Een partij die haar agenda van onderop wil opbouwen moet zich ook zo organiseren. Het betekent dat volksvertegenwoordigers zich niet alleen specialiseren in beleid, maar ook actief contacten opbouwen in de samenleving. Politiek begint bij het signaleren van onrechtvaardigheden. Het betekent dat de partij een netwerkpartij is die goede contacten heeft

met verenigingen, met belangenorganisaties, met bewonersinitiatieven. Zo wordt de antennefunctie van de partij versterkt en kan de politieke agenda van onderop worden bepaald. Begin niet bij het beleid, maar bij de zorgen van mensen. Benoem ook problemen waarvoor nog geen oplossing bekend is. Wees niet bang voor morele stellingnames.

Voorbeeld: Rotterdam: De buurt bestuurt

In Rotterdam is een experiment gestart om de buurt veel meer invloed te geven op de inzet van de politie. Bewoners blijken andere prioriteiten te hebben dan de politici. Ze vinden dat er minder inzet moet gaan naar het bestrijden van de drugscriminaliteit en meer naar het bestrijden van auto's die te hard rijden, waardoor het onveilig is voor hun kinderen. Meer naar overlast, waardoor mensen zich onveilig voelen op straat.

Opdracht 6: niet alleen beleid, maar ook directe acties

Naast nieuw beleid maken en bestaand beleid analyseren op ongewenste effecten, moet de politieke gereedschapskist worden aangevuld met initiatieven die zich niet richten op beleid. De PvdA wil nadrukkelijk een beweging zijn. Dit biedt mogelijkheden om de betekenis van de partij te versterken. De partij kan een mobilisatie kanaal zijn voor directe maatschappelijke actie. Leden kunnen actief worden bij de Voorleesexpres of helpen bij het oprichten van een broodfonds, waardoor zelfstandigen zich vrijwaren voor inkomensverlies bij ziekte. Het kan ook gaan om acties die gericht zijn op het beïnvloeden van het gedrag van bedrijven.

Voorbeeld: Snel en gericht actie ondernemen

Een mooi voorbeeld hiervan is van een raadslid uit Groningen dat zich druk maakte om een dreigend faillissement bij een drukwerkbedrijf waar 15 mensen op straat dreigden te komen. Dit drukwerkbedrijf was ooit onderdeel van de sociale werkvoorziening. De oorzaak voor het dreigend faillissement lag deels bij de overheid. Door snel actie te ondernemen richting geldschietters, gemeente en vakbonden kon voorkomen worden dat het bedrijf de deur moest sluiten. Belangenbehartiging kan op vele manieren vorm krijgen.

De PvdA heeft zich de laatste jaren bij verkiezingen toegelegd op het mobiliseren van kiezers via canvassen en huisbezoeken. Wil je mensen duurzaam binden dan zul je echter meer moeten doen dan alleen een mobilisatie gericht op verkiezingen. In Groot-Brittannië is Labour daarom gestart met Movement for Change. Het mobiliseren is niet gericht op de verkiezingen, maar op het vergroten van de empowerment van mensen. De partij moet een natuurlijke bondgenoot zijn van mensen die het heft in eigen hand willen nemen. Sociaaldemocraten horen de bondgenoten te zijn van schoonmakers die strijden voor een betere CAO. Van thuiszorgmedewerkers die de dupe dreigen te worden van aanbestedingsregelingen. Van huurders die een alternatief zoeken voor de sloopplannen van een woningcorporatie. Van ZZP'ers die een alternatief zoeken voor de dure arbeidsongeschiktheidsverzekeringen. Van freelancers die geen hypotheek kunnen krijgen. Steun burgers bij hun strijd om meer greep te krijgen op het eigen leven.

Voorbeeld: Veiligheid

Als in een flat veel wordt ingebroken omdat bewoners niet zien wie er aanbelt en mensen dus gemakkelijk binnenkomen en door de flat kunnen zwerven, kan de partij de bewoners steunen

bij hun actie door te zorgen dat de corporatie investeert in een toegangssysteem met camera's.

Niet elke maatschappijverandering loopt via de politiek. Organiseer directe actie, dat levert vaak ook direct resultaat op.

Voorbeeld: Betrokken partijleden

Stimuleer dat partijleden meedoen aan maatjesprojecten. Hierdoor krijgen werkloze jongeren een maatje voor hun zoektocht naar een baan. Stimuleer partijleden om voor te lezen in gezinnen met een taalachterstand. Dit levert direct maatschappelijke winst op en versterkt de antennefunctie van de partij. Verbind partijleden die in een bedrijf werken, in de ondernemingsraad zitten of commissaris zijn aan elkaar en laat ze samen een agenda opstellen voor de waardering van vakmanschap en de versterking van medezeggenschap.

Opdracht 7: versterk de werkvloerpartij en buurtpartij

Het maken van beleid is op zijn hoogst de helft van het werk: voor een eerlijker samenleving is de uitvoering van dat beleid minstens zo belangrijk. De decentralisatie van de jeugdzorg en de overheveling van taken voor langdurige zorg naar gemeenten is daarvan een goede illustratie. Na het door beide Kamers krijgen van die wetten begint het echte werk pas. Wordt de belofte van de decentralisatie, namelijk dat de zorg minder bureaucratisch is en dichterbij mensen wordt georganiseerd, waargemaakt? Om op die vraag antwoord te geven, moet niet alleen naar het beleid worden gekeken, maar vooral ook naar de uitvoering. Het vergt een omslag van een beleidspartij naar een werkvloer- en buurtpartij. Juist door het verzamelen van de verhalen van de mensen op de werkvloer en uit de buurt kan alert worden gereageerd als er een kloof dreigt te ontstaan tussen beleid en uitvoering. Dan kan alarm worden geslagen als regels die met de beste bedoelingen zijn ontstaan tot onwerkzame situaties leiden of onrechtvaardig uitpakken. Op deze manier heeft de PvdA averechtse effecten van beleid snel in het vizier. De ombudsteams spelen hierin een cruciale rol. De individuele belangenbehartiging helpt om patronen in de publieke sector op het spoor te komen. Om de omslag van beleidspartij naar werkvloer- en buurtpartij tot stand te brengen moet veel beter gebruik worden gemaakt van de 50.000 leden van de partij. Overal in de samenleving zitten leden van de Partij van de Arbeid. Hun kennis en ervaring wordt nu veel te weinig gebruikt, terwijl zij uit eigen ervaring weten waar regels averechtse effecten hebben, waar professionals slimme initiatieven nemen om de samenleving eerlijker te maken en waar burgers zich verenigen om het lot in eigen hand te nemen. Die kennis moet worden gebruikt. Juist ook in beleidsdiscussies. Het mag niet zo zijn dat er in Den Haag maatregelen worden genomen waarvan mensen op de werkvloer zeggen dat ze onuitvoerbaar zijn. Versterk de Ombudsteams. Mobiliseer de kennis van de leden van de partij. Organiseer een platform voor de stem van de werkvloer. Bouw aan een netwerk in de buurt.

Voorbeeld: Decentralisaties

De drie decentralisaties gaan enorme gevolgen hebben voor de mensen die werkzaam zijn in de jeugdzorg, de langdurige zorg en de toeleiding tot werk voor jonggehandicapten. Voorkom dat de bedenkers van deze stelselherziening tegenover de professionals in de uitvoering komen te staan. Organiseer daarom een platform voor de stem van de werkvloer.

Opdracht 8: politiek gericht op versterken van ‘samen doen’

Politici zien zichzelf graag als probleemoplossers. Ook sociaaldemocraten zien zichzelf graag zo. Het is een vorm van politiek als dienstverlening. Maar een logica van “U vraagt, wij draaien,” leidt onherroepelijk tot teleurstelling. Allereerst omdat het onmogelijk is om alle wensen te honoreren. Maar ook omdat een dienstverlenende politiek individualisering in de hand werkt. De logica van publieke instellingen is om te denken in termen van individuele rechten en plichten. Hierdoor is weinig oog voor sociale netwerken en zelforganisatie. De solidariteit wordt als het ware uitbesteed aan de staat. Dat ondermijnt de actieve solidariteit van mensen die elkaar steunen. Door de erosie van actieve solidariteit wordt de taak van de staat steeds zwaarder, wat weer leidt tot uitbreiding van de taken van de staat en verdere ondermijning van de actieve solidariteit. Zo kan gemakkelijk een neerwaartse spiraal ontstaan. De decentralisatie van grote delen van de sociale sector kan deze spiraal doorbreken, maar dat vergt wel een enorme omslag bij publieke instellingen. Die moeten zich minder richten op individuele dienstverlening en meer op het faciliteren van actieve solidariteit. Het motto voor sociaaldemocraten is Samen Sterk. Als mensen zich verenigen krijgen ze meer grip op het eigen leven. De overheid moet deze zelforganisatie niet ondermijnen, maar bevorderen. Het betekent dat mensen die het heft in eigen handen nemen alle ruimte moeten krijgen, zonder de mensen die het op eigen kracht niet redden in de steek te laten. Stop met het paternalisme. Maak mensen eigenaar van de oplossing. Geef mensen regie over de zorg en steun die ze nodig hebben.

Voorbeeld: Sociaal Doe-het-zelf-recht

Introduceer een sociaal doe-het-zelf recht. Als je denkt dat je het beter kan, doe het dan. Geef ruimte aan burgers die zich verenigen en een publieke taak op zich nemen. Als bewoners met elkaar de woningen willen opknappen dan moet de corporatie daarvoor het budget overdragen in plaats van ze alleen inspraak te bieden.

Een door waarden gedreven politiek is een radicale politiek. Het levert een politieke partij op die mensen niet associëren met een politiek van de afbraak van sociale bescherming, maar met een partij die binnen en buiten het parlement strijdt voor een goed leven voor iedereen. Een partij die mensen niet associëren met de veelverdieners bij woningcorporaties en onderwijsbesturen, maar met idealisten die met een rijk repertoire mensen in staat stellen het heft in eigen hand te nemen om zo bestaanszekerheid, goed werk, verheffing en verbinding tot stand te brengen. Met een partij die strijdt voor een land waar niet geldt: ieder voor zich, maar samen staan we sterk. Een partij die het lokale en landelijke niveau continue met elkaar verbindt. Bij zo'n partij met een activistische politiek van de vooruitgang, kan bij een campagnebijeenkomst een vrouw in het publiek roepen: “Alle sociale mensen zullen op u stemmen.” Waarop de door waarden gedreven politicus kan antwoorden: “Dat is meer dan genoeg, want dat is de meerderheid.”

Haagse agenda

Hoe ziet de politieke agenda van een partij eruit die wat hiervoor de revue is gepasseerd in haar handelen wil opnemen? Hoe kan het eigenaarschap van burgers en politiek ten opzichte van publieke instellingen worden vergroot? Onze politiek moet mensen sterker maken. Daarom willen we dat mensen (weer) zeggenschap krijgen over het werk en functioneren van publieke instellingen. Zeggenschap over de wijze waarop publieke diensten vóór mensen werken, maar ook zeggenschap over de instellingen zelf, zodat mensen weer het gevoel

krijgen mede eigenaar te zijn van de publieke instituties. In dat licht is het van belang dat de instituties qua schaal, bestuur en toezicht nauwer aansluiten op de leefwereld van de mensen voor wie ze in het leven zijn geroepen. Maar ook, dat gemeenten waar wij besturen buurtbewoners als partner zien bij de ontwikkeling, het onderhoud en de uitvoering van publieke taken. Een buurtwet kan de rechten van buurtbewoners verankeren. Wij willen dat huurders zelf kunnen beslissen over het verbeteren en onderhouden van de woning en woonomgeving. Coöperaties voor de uitvoering van publieke taken willen we actief ondersteunen, ook met wetgeving, zodat buurtbewoners zelf kunnen beslissen over de zorg, de school en de volkshuisvesting in hun wijk. In de wet moet worden opgenomen dat coöperaties publieke taken kunnen overnemen als 70% van de gebruikers dat wil. Verder moet het mogelijk worden dat inspecties en toezichthouders ook bij individuele klachten in actie kunnen komen en zouden gebruikers van publieke diensten met eenvoudige internetreferenda medebeslissingsrecht moeten krijgen over de hoofdpunten van het beleid van een instelling. Ook binnen het toezicht moet het nodige veranderen. Als het aan de Partij van de Arbeid ligt wordt een derde van de leden van de Raden van Toezicht of van Commissarissen via een direct verkiezing door de gebruikers van de instelling verkozen. Datzelfde willen we voor de bemensing van gemoderniseerde gebruikersraden, zoals de medezeggenschapsraad of cliëntenraad. Kleinschaligheid moet weer de norm zijn en beslissingen over onderwijs en zorg horen op buurtniveau plaats te vinden. Besluiten over volkshuisvesting vinden plaats op gemeentelijk niveau. Dat dwingen we af via de gemeenteraden en de Tweede Kamer. In de publieke sector horen geen zonnekoningen thuis, maar dienstbare bestuurders. Daarbij hoort een eindige zittingstermijn van maximaal twee periodes van vijf jaar en stevig toezicht. Omdat gebleken is dat coöptatie niet het beste model is voor kritisch toezicht, stellen wij voor om niet alleen de invloed van gebruikers op de bemensing van de raden van toezicht te vergroten, maar ook de invloed van gemeenten, het Rijk en de professionals die werkzaam zijn bij een instelling. De greep van volksvertegenwoordigers op publieke instellingen kan worden vergroot door het invoeren van een informatieplicht voor instellingen aan de gemeenten waarbinnen ze werkzaam zijn. Tot besluit moet het voor gemeenteraden mogelijk worden om een raadsenquête te houden naar het functioneren van instellingen, daarvoor moet een landelijk bevoegdheid worden gecreëerd.